MAKTAB O'QUVCHILARI - AXBOROT BILAN ISHLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH SUBYEKTI SIFATIDA

Kilichov Akobir Kodirovich
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti
mustaqil tadqiqotchisi
e-mail: akobirkilichov05@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.22860694

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab o'quvchilarida shakllantiriladigan axborotlar bilan ishlash kompetensiyasinining mazmun mohiyati va tarkibi haqida so’z yuritilgan.
Kalit so’zlar: kompyuter, kognitivlik, operativlik, axborot bilan ishlash kompetensiyasi, integratsiya

Hozirgi vaqtda nafaqat pedagogik jamoatchilik, balki butun jamiyat kompyuterda ishlash qobiliyati (kompyuter savodxonligi) ta'limning muhim elementi ekanligini tushunadi. Maktablarni kompyuterlashtirishga katta mablag‘ sarflanmoqda. Biroq, ba’zi joylarda "kompyuterda ishlash yoki axborot bilan ishlash kompetensiyasi" tushunchasining mohiyati to’liq anglab yetilmayapti.Kompyuter o'yinlarini o'ynaydigan shuningdek, elektron pochta yoki internetdan foydalanadigan har bir kishi haqiqatan ham kompyuterni to’liq tushunaman deb bahslasha olmaydi. Muammo shundaki, zamonaviy yoshlarning maktabda olgan bilim va ko'nikmalari ular real hayotda duch keladigan muammolarni hal qilish uchun yetarli emas. Ko'pgina maktablarda kompyuterlar oddiy yozuv ishlari, kalkulyatorlar yoki proyektorlarning zamonaviy o'xshashlari sifatida ishlatiladi. Ularning ko'pgina imkoniyatlari umuman ishlatilmaydi yoki faqat minimal darajada qo'llaniladi.

Kompyuterda ishlashni o'rgatishning ushbu usuliga alternativ sifatida sof texnik jihatlarni va har xil turdagi mazmunli vazifalarni birlashtirish usulini taklif qilishimiz mumkin. Bu yerda asosiy tamoyil - bu o'qitishning yakuniy natijasi kompyuterning qanday ishlashini tushunish emas, balki uni turli muammolarni hal qilish, aloqa qilish, faoliyatni tashkil etish, xususan, tadqiqotlar uchun vosita sifatida ishlatish qobiliyatidir. Bu esa o'z navbatida, umumiy o'qitish metodikasi va mavjud usullarni sezilarli darajada o'zgartirishni talab qiladi [40].

Shaxsiy kompyuter ko'nikmalarini o'rgatishdan kompyuterda axborot bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirishning kompleks usuliga o'tish bu yo'nalishda alohida harakatlarni talab qiladi.

Kompyuterda ishlash kompetensiyasini rivojlantirish uchun puxta ishlab chiqilgan dastur o’quvchilar egallashi kerak bo'lgan bilim va ko'nikmalarning oddiy ro'yxati(kompyuter qurilmasini bilish, matn muharriri bilan ishlash, matnni qidirish va topish kabi)ga tushmasligi kerak.

Bunday bilim va ko'nikmalar muhim bo'lsa ham ularni alohida o'qitishning an'anaviy usuli ko'nikmalarni bir vaziyatdan ikkinchisiga muvaffaqiyatli o'tkazishni ta'minlamaydi. O’quvchilar kompyuterda ishlashning ma'lum usullarini o'zlashtiradilar, lekin ular turli amaliy masalalarni hal qilish uchun bu usullarni bir-biri bilan birlashtirish kerakligi haqida tushunchaga ega emaslar. Haqiqiy kompyuter qobiliyatlari ushbu kuchli vositadan maqsadli, ijodiy va moslashuvchan foydalanishni o'z ichiga oladi.

O’quvchi yakuniy maqsad haqida yaxshi tasavvurga ega bo'lishi, bu holda yuzaga keladigan turli muammolarni kompyuter qanday hal qilishini tushunishi va turli xil texnik qurilmalar va imkoniyatlardan haqiqatda foydalana olishi kerak. Amaliy muammolarni hal

qilish jarayoniga integratsiyalashgan kompyuterda ishlashning har bir individual mahorati inson uchun butunlay boshqacha shaxsiy ma'noga ega bo'ladi.

Faqat shundagina haqiqiy kompyuter savodxonligi haqida gapirish mumkin, chunki shundan keyingina zamonaviy texnik vositalar qanday qilib yangi bilimlarni olish vositasiga aylanishi mumkinligi haqida tushuncha paydo bo'ladi. 1-diagrammada o'quvchining axborot bilan ishlash kompetensiyasi modeli ko'rsatilgan:

"Axborot bilan ishlash kompetensiyasi" tarkibida quyidagi jihatlarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1) kognitivlik;
2) operativlik;
3) dasturiy va texnik jihatlar;
4) tizimlilik;
5) axborot tahlili.

Axborot bilan ishlash faoliyatiga yondashuv nuqtai-nazaridan uni quyidagi bo'limlarni ajratamiz:

1) axborotlarni yig'ish va saqlash;
2) axborot izlash;
3) axborotni idrok etish, tushunish, tanlash va tahlil qilish;
4) axborotni tashkil etish va taqdim etish;
5) shaxsning tasavvuri asosida axborot obyektini yaratish;
6) axborotni rejalashtirish, aloqa;
7) modellashtirish;
8) dizayn;
9) boshqaruv.

Axborot kompetensiyasi ko'rsatkichlarining rivojlanishiga qarab reproduktiv, konstruktiv, ishlab chiqarish darajalariga ajratish mumkin.

Bugungi o'qituvchining vazifasi - o'z fanlarini o'qitishning usullarini kengroq ko'rib chiqish, fan bo'yicha an'anaviy va zamonaviy ko'nikmalarni shakllantirishda bugungi kun

o’quvchilariga yetishmayotgan xususiyatlarni shakllantirishga harakat qilishdir. Xususan, axborot bilan ishlash kompetensiyasini tashkil etuvchi xususiyatlar.

Axborot kompetentsiyasining mazmuni quyidagi kognitiv qobiliyatlardan iborat :

O’quvchilarni axborot bilan ishlash kompetensiyasining mazmuni

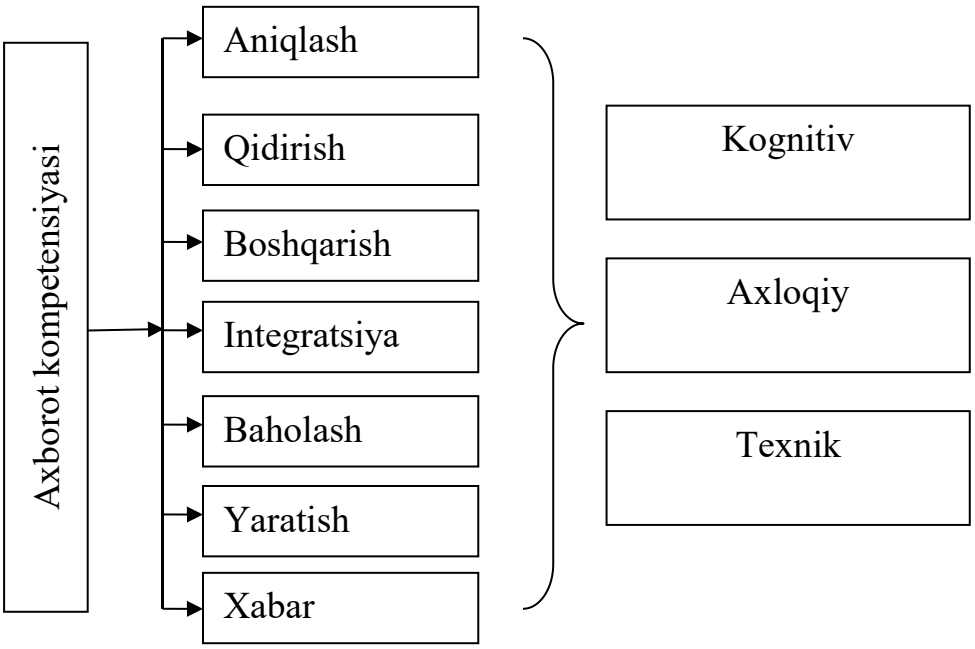

Aniqlash(identifikatsiya)	Savolni to'g'ri talqin qilish
	Savollarni batafsil bayon qilish
	Matnda aniq yoki bilvosita ko'rsatilgan ma'lumotlarni topish
	Atamalar, tushunchalarni aniqlash
	Taqdim etilgan so'rovni asoslash
Kirish (qidirish)	Tafsilotlar darajasiga qarab qidiruv so'zlarini tanlash
	Qidiruv natijasining so'ralgan shartlarga muvofiqligi (baholash usuli)
	Qidiruv strategiyasini shakllantirish
	Sintaksis sifati
Boshqaruv	Axborotni tuzish uchun tasniflash sxemasini yaratish
	Axborotni tizimlashtirish uchun tavsiya etilgan tasniflash sxemalaridan foydalanish
Integratsiya	Bir nechta manbalardan olingan ma'lumotlarni taqqoslash
	Mavjud bo’lmagan va ahamiyatsiz ma'lumotlarni istisno qilish
	Umumlashtirilgan ma'lumotlarni qisqa va mantiqiy taqdim etish
Baholash	Talabga mos axborotni tanlash mezonlarini ishlab chiqish
	Ishlab chiqilgan yoki belgilangan mezonlar

	bo'yicha resurslarni tanlash
	Qidiruvni to'xtatish
Yaratish	Olingan ma'lumotlarga, shu jumladan qarama-qarshilikka asoslangan muayyan muammoni hal qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish qobiliyati
	Mavjud ma'lumotlarning muayyan muammoni hal qilishga qaratilganligi haqida xulosa chiqarish
	Xulosalarni asoslash
	Qarama-qarshi ma'lumotlar mavjud bo'lganda muammoni hal qilish
	Xulosalarning ishonchliligini oshirish uchun yaratilgan ma'lumotlarni tizimlashtirish
Xabar (jo'natish)	Ma'lumotni ma'lum bir auditoriyaga moslashtirish qobiliyati (tegishli media, til va vizual tasvirlarni tanlash orqali)
	Manbalardan to'g'ri iqtibos keltira olish (mualliflik huquqiga rioya qilgan holda)
	Agar kerak bo'lsa, ma'lumotlarning maxfiyligini ta'minlash
	Madaniyat, irq, etnik kelib chiqish yoki jinsga nisbatan provokatsion tilni ishlatmaslik
	Muayyan muloqot uslubi bilan bog'liq barcha talablarni (muloqot qoidalarini) bilish

Shunday qilib, maktab o'quvchilarini axborot jamiyatida muvaffaqiyatli hayotga tayyorlash muammosini hal qilish uchun ularda axborot bilan ishlash kompetensiyasini tashkil etuvchi ko'nikmalar shakllantirilishi kerak. Uning mazmuni aniqlash (identifikatsiya qilish), kirish (qidirish), boshqarish, integratsiya, baholash, yaratish, aloqa (jo'natish, qabul qilish) kabi kognitiv qobiliyatlardan iborat.

Qobiliyatni faqat amaliyot orqali rivojlantirish mumkin. Shuning uchun o'qituvchilar tomonidan o'quv materiallarini amaliyotga yo'naltirishga ko'proq e'tibor berilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Бурмакина В. Ф., Зелман, М., Фалина, И. Н.. Большая Семёрка (Б7). Информационно-коммуникационно-технологическая компетентность. Методическое руководство для подготовки к тестированию учителей. Международный банк реконструкции и развития. Национальный фонд подготовки кадров. Центр развития образования АНХ при правительстве РФ, Москва, 2007. http://ifap.ru/library/book360.pdf .
2. American Association of School Librarians. (2007). Standards for the 21st Century Learner. Chicago: American Library Association.
3. European Commission. (2013). Opening Up Education: Innovative Teaching and Learning for All Through New Technologies and Open Educational Resources. Brussels: European Commission.

4. International Society for Technology in Education. (2016). Standards for Students. Eugene, OR: International Society for Technology in Education.
5. Кузнецова, Т. И. (2016). Информационная компетентность учащихся как условие успешности образовательного процесса. Вестник Ярославского государственного педагогического университета им. К.Д. Ушинского, 3(48), 174-182.
6. Максименко, Т. А., & Самойлова, Е. В. (2018). Информационная компетентность учащихся: сущность и содержание. Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств, 2(32), 30-35.
7. Соколова, Н. А. (2019). Формирование информационной компетентности учащихся в условиях цифровизации образования. Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Педагогика, 2(47), 25-33.
8. Широкова, Е. И. (2017). Формирование информационной компетентности учащихся в условиях цифровой образовательной среды. Вестник науки и образования, 2(38), 87-91.
9. Черных Н.П. Формирование ключевых компетенций по предмету «Информационные технологии».[Электронный ресурс] URL: http://vio. uchim.info/Vio_38/cd_site/articles/art_3_5.htm